

บทที่ 2

แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง ศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในสวนส้มอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการทบทวนแนวคิด และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นกรอบและแนวทาง สำหรับการศึกษาดังนี้

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ซึ่งหมายถึง การท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นทางการเรียนรู้วิถีเกษตรกรรมของชาชนบท โดยเน้นการมีส่วนร่วมของนักท่องเที่ยว และเป็นการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ก่อให้เกิดรายได้ต่อชุมชน และตัวเกษตรกร การท่องเที่ยวเชิงเกษตร จะเป็นการอนุรักษ์ควบคู่ไปกับการท่องเที่ยวเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อชุมชน และผลกระทบต่อสภาพสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงเกษตรเป็นการเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์ และสัตว์เลี้ยง เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จ และเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ใหม่ บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลาย ๆ กิจกรรม แล้วแต่สภาพจุดท่องเที่ยวเชิงเกษตรแต่ละแห่ง เช่น นักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตในสวนหรือซื้อผลผลิต โดยเลือกเก็บได้ การให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อสัมผัสกับชีวิตของชาชนบท การให้ความรู้เกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน (สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, 2554)

จากนโยบายของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กำหนดให้มีโครงการปีท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2541-2542 และประกอบกับกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดโครงการ

ท่องเที่ยวเกษตรปีท่องเที่ยวไทย 2541-2542 ขึ้นเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกร โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นชนบทให้เกิดประโยชน์ และเป็นการช่วยแก้ไขปัญหาแรงงานที่ว่างงานจากการเลิกจ้างของสถานประกอบการในเมือง ที่เดินทางกลับชนบท นอกจากนี้ยังดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ ให้เดินทางมาเที่ยวประเทศไทยมากขึ้น ทั้งนี้โดยมุ่งส่งเสริมและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกษตรซึ่งสามารถจำแนกออกได้ดังนี้ (ศูนย์วิจัยกสิกรรมไทย ธนาคารกสิกรรมไทย, 2541 อ้างใน เดชา โต้สูงเนิน, 2543)

1. แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทเทศกาลหรือปรากฏการณ์ คือ แหล่งท่องเที่ยวที่มีการจัดเทศกาลหรือมหกรรมทางการเกษตรที่น่าสนใจ เช่น งานทุเรียนโลก งานวันเงาะโรงเรียน เทศกาลหม่อนไหม หรือปรากฏการณ์ทางการเกษตรที่น่าสนใจในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง เช่น ทุ่งดอกทานตะวันบาน โดยกรมส่งเสริมการเกษตรจะจัดงบประมาณสนับสนุนการจัดงานเทศกาลด้านการเกษตรต่างๆ

2. แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทรายบุคคลหรือรายกิจกรรม คือ แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นพื้นที่เกษตรของเกษตรกรรายใดรายหนึ่ง โดยเฉพาะที่ประสบความสำเร็จในการเพาะปลูกหรือเลี้ยงสัตว์เฉพาะอย่าง ซึ่งทางกรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปช่วยสนับสนุนด้านเทคโนโลยีและการจัดการให้ดีขึ้น ทั้งในด้านการจัดการพื้นที่และวิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว การจัดบูทวางสินค้าแปรรูปและสินค้าหัตถกรรมของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กรมส่งเสริมการเกษตรจะดำเนินการในปี 2541 จำนวน 100 รายและในปี 2542 จำนวน 100 ราย

3. แหล่งท่องเที่ยวเกษตรประเภทชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร คือ เป็นการดำเนินการร่วมกันในลักษณะของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้าน ซึ่งจะมีทั้งประเภทพักค้างในหมู่บ้านได้และประเภทไปเช้าเย็นกลับ ในแต่ละหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตรจะต้องมีกิจกรรมที่เป็นจุดเด่น เช่น หมู่บ้านไม้ดอกไม้ประดับ หมู่บ้านกระดาศสา หมู่บ้านปลูกแก้ว เป็นต้น และจะมีการพัฒนากิจกรรมอื่นๆที่น่าสนใจขึ้นมาประกอบด้วย หมู่บ้านท่องเที่ยวจะต้องมีการจัดพื้นที่ให้เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยว คือ มีลานจอดรถ ที่จำหน่ายอาหารและเครื่องดื่ม สถานที่จำหน่ายพืชผลเกษตร สินค้าเกษตรแปรรูป สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน สถานที่แสดงเกี่ยวกับการเกษตรและวัฒนธรรมพื้นบ้าน ส่วนที่เป็นพื้นที่การเกษตรของสมาชิกกลุ่มเกษตรกรในหมู่บ้านแต่ละรายนั้น นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมหรือร่วมกิจกรรมได้ ส่วนผลผลิตของเกษตรกรเหล่านี้จะนำไปรวม

จำหน่ายที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว กรมส่งเสริมการเกษตรจะเข้าไปพัฒนาและจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวเหล่านี้ปีละ 20 แห่ง รวม 2 ปี เป็นจำนวนทั้งสิ้น 40 แห่ง

อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการท่องเที่ยวด้านการเกษตรนี้จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง คือ กรมส่งเสริมการเกษตร การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย กลุ่มเกษตรกร ธุรกิจนาเที่ยว ธุรกิจเกี่ยวข้องด้านการเกษตร และการท่องเที่ยว เพื่อสอดคล้องกับกลุ่มลูกค้าเป้าหมาย คือ นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศที่สนใจการท่องเที่ยวเกษตร

2.2 ลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

จากบทความของศูนย์ประสานงานการท่องเที่ยวเกษตร กรมวิชาการเกษตร (การท่องเที่ยวเกษตรกับการสร้างรายได้ของเกษตรกร ,2542 อ่างใน เดชา โด่งสูงเนิน ,2543) ได้กล่าวถึงลักษณะและรูปแบบของกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยว ในแหล่งท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่งจะมีกิจกรรมที่จะให้บริการนักท่องเที่ยวหลายๆกิจกรรม แล้วแต่สภาพของจุดท่องเที่ยวเกษตรแต่ละแห่งได้แก่

1. การแสดงสินค้าหรือสาธิต แปลงสาธิตพันธุ์พืชสวยงาม และหลากหลาย เช่น กล้วยไม้ ดอกไม้พืชผักในท้องถิ่นและจากต่างประเทศที่น่าตื่นตาตื่นใจ แปลงรวบรวมพันธุ์ชนิดต่างๆ เช่น พันธุ์กล้วยไม้ พันธุ์พริก พันธุ์มะเขือ เป็นการรวมพันธุ์จากแหล่งต่างๆทั่วโลก การแสดงขั้นตอนการปฏิบัติต่างๆทางการเกษตร เช่น การปลูก ดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวผลผลิต การปฏิบัติหลังการเก็บเกี่ยว การบรรจุภัณฑ์ การแปรรูปผลผลิต การเลี้ยงไหม การเลี้ยงผึ้ง การเลี้ยงกุ้ง การแสดงประเพณี วัฒนธรรมด้านการเกษตรในอดีตที่ผ่านมา เช่น การตกกล้า การไถนา การดำนา การเก็บเกี่ยว การซ้อมข้าวหรือตำข้าว การเก็บเกี่ยวพืชผลและแปรรูป การแสดงงานฝีมือหรือหัตถกรรมต่างๆ การแสดงอุปกรณ์ เครื่องมือเครื่องไม้ และวิถีการเกษตรของไทยในอดีต

2. ให้นักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมระยะสั้น การเข้าชมสวนเกษตร เช่น สวนดอกไม้ สวนพืชผัก สวนสมุนไพร สวนผลไม้ โดยนักท่องเที่ยวอาจเก็บผลผลิตกินเองจากต้นในสวน หรือการซื้อผลผลิตโดยเลือกเก็บเองได้ มีทั้งความสวยงามความแปลกตา และบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติ ทำกิจกรรมพื้นบ้านระยะสั้นร่วมกับชาวบ้าน เช่น ชีควาย นั่งเกวียน ไถนา กรีดยาง ขกขอ พายเรือทอดแห

3. ให้นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้าน นักท่องเที่ยวพักแรมในหมู่บ้านเพื่อศึกษาและสัมผัสกับการใช้ชีวิตของชาวชนบทเกษตร โดยให้นักท่องเที่ยวได้รับบริการที่อบอุ่น ปลอดภัย สะอาด สะอาด

4. การอบรมให้ความรู้การเกษตรแผนใหม่และความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ฝึกหัดปฏิบัติเกี่ยวกับการทำการเกษตรในสมัยใหม่ เช่น การปลูกและดูแลรักษาพืช การแปรรูปและเก็บรักษาผลผลิตทางการเกษตร ฯลฯ ซึ่งอาจจะมีประกาศนียบัตร ให้ฝึกหัดปฏิบัติเพื่อการเรียนรู้ภูมิปัญญาของชาวบ้านในหมู่บ้านชนบท เช่น ศึกษาแมลงที่เป็นประโยชน์ พืชผักพื้นเมืองที่กินได้ การเก็บเห็ดในป่า การทำข้าวเม่า การทำขนมจีน การทำน้ำตาลจากมะพร้าวและตาลโตนด การเก็บเกี่ยวข้าวด้วยแคะ การนวดแผนโบราณและการอบสมุนไพร การเผาข้าวหลาม ฯลฯ

5. จำหน่ายสินค้าและผลิตภัณฑ์เกษตร สินค้าอาหารเกษตรแปรรูปที่หลากหลายของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกร สินค้าหัตถกรรมพื้นเมืองของเกษตรกร ของใช้และของที่ระลึกต่างๆ ผักสด ผลไม้สด ดอกไม้สด ต้นพันธุ์พืช เมล็ดพันธุ์พืชที่น่าสนใจให้นักท่องเที่ยวซื้อไปปลูกเอง อาหารที่ผลิตและเตรียมในพื้นที่แบบง่ายๆแต่สะอาด เช่น ข้าวโพดต้ม ถั่วต้ม เผือกต้ม มันต้ม อ้อยเคี้ยว ผลไม้สด อาหารสำเร็จบรรจุถุงหรือกล่อง น้ำผัก น้ำผลไม้ต่างๆ

6. ให้รู้ทางด้านธุรกิจเกษตร ในช่วงที่ธุรกิจอื่นๆประสบปัญหาเนื่องจากเศรษฐกิจตกต่ำ เช่น ในปัจจุบันนี้นักท่องเที่ยวส่วนหนึ่งเดินทางเพื่อมาหาช่องทางในการทำธุรกิจต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร เนื่องจากเป็นธุรกิจที่ให้ผลตอบแทนรวดเร็วและเป็นธุรกิจที่ยังก้าวหน้าไปได้ ให้นักท่องเที่ยวในเชิงท่องเที่ยวธุรกิจเกษตรได้สัมผัสพบเห็นคู่มือกิจกรรมของเกษตรกรแล้วอาจจะเกิดแนวคิดในการทำธุรกิจ โดยร่วมลงทุนกับเกษตรกร เช่น ร่วมกับเกษตรกรทำการผลิตเพื่อแปรรูปเพื่อส่งออกและจำหน่ายภายในประเทศ หรือร่วมกันผลิตและจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมต่างๆ การท่องเที่ยวในลักษณะนี้นอกจากจะเอื้อผลประโยชน์อย่างสูงให้กับเกษตรกรแล้ว ยังเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเหลือภาคเอกชนจากธุรกิจอื่นที่ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบัน

2.3 การบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

การท่องเที่ยวเชิงเกษตรจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดี ของบุคคลทั้ง 3 กลุ่มที่มีความเกี่ยวข้องกันคือ เจ้าของสวน หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักท่องเที่ยว ที่แต่ละกลุ่มจะต้องรู้วิธีการจัดการอย่างมีระบบเพื่อการท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน ซึ่งกรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2543 อ่างใน นงเยาว์, 2544 ได้เสนอแนวทางการบริหารจัดการของการท่องเที่ยวเกษตรควรประกอบด้วย

1. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในพื้นที่ กำหนดให้มีจุดที่เป็นศูนย์บริการนักท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อเป็นจุดศูนย์กลางที่นักท่องเที่ยวจะเข้าชมกิจกรรมการเกษตรในแหล่งชุมชนหรือหมู่บ้านท่องเที่ยวต่างๆ เป็นการเอื้ออำนวยในการให้ความรู้และข้อมูลเบื้องต้นต่างๆก่อนและหลังดูงานในแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งจำเป็นจะต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาให้เกิดความสะดวกและความพร้อมสำหรับการให้บริการนักท่องเที่ยว มีองค์ประกอบหลักที่สำคัญ ได้แก่ สถานที่จอดรถ จุดเรือ สถานที่พักผ่อน สถานที่แสดงกิจกรรมการเกษตร สถานที่จำหน่ายสินค้า สถานที่จำหน่ายเครื่องดื่ม ห้องสุขา ส่วนแสดงวิชาการในด้านการเกษตร เช่น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การทำนาข้าว
2. การพัฒนาจุดบริการนักท่องเที่ยว เป็นการปรับพัฒนาบริเวณศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความพร้อมในการให้บริการนักท่องเที่ยว ตามรายละเอียดในข้อ 1
3. การประชุมชี้แจง จัดประชุมชี้แจงการดำเนินการโครงการท่องเที่ยวเกษตรแก่เจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องบริษัทนำเที่ยวผู้แทนกลุ่มเกษตรกรในชุมชน เพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์และเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการ รูปแบบ การดำเนินงาน โครงการ ตลอดจนผลตอบแทนที่เกษตรกรจะได้รับจากการเข้าร่วมดำเนินธุรกิจการให้บริการนักท่องเที่ยว
4. การเตรียมความพร้อมของบุคลากร โดยการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับธุรกิจการท่องเที่ยว และการให้บริการนักท่องเที่ยวแก่เกษตรกรผู้เข้าร่วมดำเนินธุรกิจ และบริการภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว
5. การจัดการและบริหารโครงการ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบและมีประสิทธิภาพจึงกำหนดให้มีการตั้งหน่วยงานเฉพาะกิจ คณะกรรมการและหน่วยปฏิบัติการที่รับผิดชอบโครงการดังนี้

5.1 จัดตั้ง “ศูนย์อำนวยการการท่องเที่ยวเกษตร” ขึ้นที่กรมส่งเสริมการเกษตร เพื่อเป็นศูนย์กลางการบริหารจัดการ โครงการ และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2 แต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหาร โครงการการท่องเที่ยวเกษตร” เพื่อกำหนดแนวทางและควบคุมกำกับดูแลการดำเนินงานของศูนย์อำนวยการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

5.3 แต่งตั้ง “เจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโครงการท่องเที่ยวเกษตรระดับภาค” จากสำนักงานส่งเสริมการเกษตรภาคทั้ง 6 ภาค เพื่อติดตามงานและประสานงานการท่องเที่ยวเกษตรของสำนักงานเกษตรจังหวัดในพื้นที่รับผิดชอบ

5.4 แต่งตั้ง “คณะกรรมการบริหาร โครงการท่องเที่ยวเกษตรในระดับจังหวัด”

6. การจัดการและการให้บริการของกลุ่มเกษตรกร ให้คำแนะนำและดูแลช่วยเหลือเกษตรกร ในการวางรูปแบบการบริหารงานภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยจัดตั้งคณะกรรมการของกลุ่ม และแบ่งภารกิจในการทำงาน และการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวที่เข้าชม

7. การจัดการระบบรวบรวมและกระจายสินค้าที่จะนำมาจำหน่ายภายในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตร สินค้าแปรรูป หัตถกรรม ของที่ระลึก ซึ่งจำเป็นต้องจัดระบบการวางจำหน่าย เพื่อให้สินค้ามีความหลากหลายน่าสนใจสำหรับนักท่องเที่ยว จึงจำเป็นต้องจัดให้มีคณะทำงานกำหนดประเภทสินค้ารวมทั้งการจัดการในการนำสินค้าออกวางพร้อมจำหน่ายตลอดเวลา

8. การจัดการและการดำเนินงานของกลุ่มเกษตรกร การดำเนินการของกลุ่มเกษตรกรในศูนย์บริการนักท่องเที่ยว โดยจัดแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของกลุ่มสมาชิกในด้านต่างๆ ได้แก่

8.1 จัดทำเอกสารแผ่นพับ โปสเตอร์ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเกษตร

8.2 จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าชมตามแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

8.3 เชิญผู้แทนจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ไปทัศนศึกษาดูงานตามสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร

8.4 ประสานงานกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม การรถไฟ สายการบินต่างๆ ให้คำแนะนำ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเกษตร

8.5 ประสานงานกับบริษัทนำเที่ยวทั้งในและต่างประเทศในการนำนักท่องเที่ยวที่เป็นลูกค้าของบริษัท เข้าชมในแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

9. การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่โครงการ

9.1 จัดทำเอกสารแผ่นพับ โปสเตอร์ แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวเกษตร

9.2 จัดทำป้ายโฆษณาเชิญชวนนักท่องเที่ยวเข้าชมตามแหล่งท่องเที่ยวเกษตร

9.3 เชิญผู้แทนจากสื่อมวลชนประเภทต่างๆ ไปทัศนศึกษาดูงานตามสถานที่ท่องเที่ยวเชิงเกษตร

9.4 ประสานงานกับหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น บริษัทนำเที่ยว โรงแรม การรถไฟ สายการบินต่างๆ ให้คำแนะนำ เผยแพร่และประชาสัมพันธ์แหล่งท่องเที่ยวเกษตร

10. การติดตามและรายงานผล ให้มีการรายงานผลการดำเนินงานและปัญหาอุปสรรคให้ศูนย์อำนวยการ โครงการท่องเที่ยวเกษตร ออกติดตามการดำเนินงาน ให้ข้อเสนอแนะและการปรับปรุงแก้ไขทุกเดือน พร้อมทั้งจัดทำรายการสรุปผลการดำเนินงานเป็นประจำทุกปี

2.4. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว

การพิจารณาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการจัดทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอยู่ ก่อนที่จะทุ่มเทการวางแผนพัฒนาหรือส่งเสริมใดๆ เพื่อให้การดำเนินงานนั้นบรรลุวัตถุประสงค์และได้รับผลประโยชน์ตอบแทนอย่างมีประสิทธิภาพ ความเหมาะสมของพื้นที่ที่สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้นั้น ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2541) อังใน บุปผา (2544) ได้กล่าวไว้ว่าพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์จะเป็นพื้นที่ธรรมชาติที่มีจุดดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มีคุณค่าความเป็นธรรมชาติในตัวของมันเอง การจัดการใดๆ ในพื้นที่จะมุ่งเน้นเฉพาะการให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัส หรือการเข้าถึงธรรมชาติมากขึ้น เสริมสร้างจิตสำนึกด้านการอนุรักษ์และจรรยาบรรณด้านการอนุรักษ์ และจรรยาบรรณด้านการท่องเที่ยว โดยมุ่งเน้นให้นักท่องเที่ยวมีความรับผิดชอบในการรักษาสภาพแวดล้อมธรรมชาติ ไม่ทำลายหรือทำให้ทรัพยากรเสื่อมโทรม รวมถึงการส่งเสริมให้ชาวบ้านท้องถิ่นได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ต้องประเมินองค์ประกอบของแหล่งท่องเที่ยวอย่างน้อย 4 ประการ คือ

1. ความปรารถนาของผู้เที่ยว ต้องประเมินความต้องการในประเภท และการบริหารการท่องเที่ยวของคนส่วนใหญ่ทั้งในปัจจุบันและอนาคต ลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่งจะมีจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวได้แตกต่างกัน เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เน้นความเป็นธรรมชาติจะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวชาวไทยได้มากกว่าชาวต่างประเทศ ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทโบราณสถาน โบราณวัตถุ สิ่งก่อสร้างทางประวัติศาสตร์ เป็นต้น สามารถใช้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างชาติได้ดี

2. ความสามารถในการใช้บริการของนักท่องเที่ยว ความสามารถด้านนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ การกำหนดค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่าย หรือค่าบริการที่สมเหตุสมผล การตั้งค่าธรรมเนียมการใช้หรือค่าบริการที่สูง จะทำให้นักท่องเที่ยวหันไปสนใจแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่มีอัตราค่าบริการที่ต่ำกว่าได้ เป็นต้น

3. ความสะดวกในการเดินทางและการเข้าถึง แหล่งท่องเที่ยวใดที่อยู่ไกลเกินไปถึงแม้การคมนาคมจะสะดวก หรือสถานที่ท่องเที่ยวที่ตั้งอยู่ใกล้แต่มีความยากลำบากในการเข้าถึง ย่อมมีส่วนทำให้ผู้ท่องเที่ยวเกิดความท้อแท้ที่จะไปใช้บริการได้ง่าย อย่างไรก็ตาม สถานที่เช่นที่ว่่านั้นอาจจะเหมาะสมกับนักท่องเที่ยวที่นิยมการผจญภัย หรือต้องการความท้าทาย

4. ความสามารถที่จะรับได้ของพื้นที่ ซึ่งสามารถพิจารณาออกเป็น 3 ประเด็น คือ 1) ความสามารถที่จะรับได้เชิงกายภาพ คือแหล่งท่องเที่ยวที่มีสภาพทางกายภาพที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวตามความประสงค์ 2) ความสามารถที่จะรับได้ทางสังคม คือสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกของสถานที่ท่องเที่ยว ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวในแต่ละลักษณะจะมีข้อจำกัดที่แตกต่างกันไป และ 3) ความสามารถที่จะรับได้เชิงนิเวศ คือสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติทั้งในและบริเวณใกล้เคียงกับสถานที่ที่จะรับได้ต่อการเปลี่ยนแปลงทางนิเวศวิทยาที่เกิดจากการพัฒนาสถานที่ดังกล่าวให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะการพัฒนาสถานที่ใดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอาจต้องมีการสูญเสียทรัพยากรบ้างไม่มากก็น้อย แต่ก็ต้องมีความคุ้มค่ากับการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว

2.5 องค์ประกอบเครื่องชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว

องค์ประกอบที่สำคัญที่เป็นเครื่องชี้ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยว (ธรรมศักดิ์ โรจนสุนทร, 2512 อ้างใน บุปผา, 2544) ออกเป็น 4 อย่างคือ

1. ปัจจัยหัวใจหลักของการท่องเที่ยว พิจารณาจากความสำคัญของสถานที่ตั้งและลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวขึ้นต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวหลายด้าน เช่น ความต้องการทางด้านความสงบพักผ่อน ความสนุกสนานตื่นเต้น การหาประสบการณ์และความจริง ซึ่งปัจจัยหัวใจหลักแบ่งได้ 3 ชนิดคือ

1.1 ปัจจัยหัวใจทางธรรมชาติ ได้แก่ หาดทราย ชายทะเล ป่าไม้ และน้ำตก เป็นต้น

1.2 ปัจจัยหัวใจทางประวัติศาสตร์และศาสนา ได้แก่ แหล่งประวัติศาสตร์ และโบราณคดี วัด อนุสาวรีย์ และพระราชวัง เป็นต้น

1.3 ปัจจัยหัวใจทางกิจกรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ได้แก่ ศิลปวัฒนธรรม งานประเพณี งานฝีมือ และการดำเนินชีวิต เป็นต้น แหล่งท่องเที่ยวที่มีสิ่งดึงดูดใจที่มีคุณภาพสูง มีเอกลักษณ์หรือบริเวณที่มีสิ่งดึงดูดใจอยู่ใกล้กันเป็นกลุ่ม เป็นข้อที่น่าพิจารณาถึงความได้เปรียบได้

2. ปัจจัยประกอบ ได้แก่ คุณค่าดึงดูดใจของสภาพแวดล้อม ภูมิอากาศ ภูมิประเทศ และภูมิทัศน์ อันเป็นเอกลักษณ์สภาพเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งสะท้อนทำที่พฤติกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น ความปลอดภัยต่อชีวิตและทรัพย์สิน โจรผู้ร้าย ภัยธรรมชาติ และการเมือง

3. ปัจจัยสนับสนุนและสิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกได้มาตรฐานเกี่ยวกับที่พักแรมและอาหารของนักท่องเที่ยว การสื่อความหมาย ข้อมูลข่าวสาร และการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เช่น สถานบันเทิง ร้านจำหน่ายสินค้าที่ระลึก

4. ปัจจัยทางโครงสร้างพื้นฐานและเส้นทางคมนาคม จะต้องพิจารณาถึงโครงข่ายการคมนาคมทั้งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ที่สะดวกสบาย บริการสาธารณะ เช่น ไฟฟ้า น้ำใช้ การระบายน้ำ การกำจัดสิ่งโสโครก ตลอดจนระบบสื่อสาร โทรคมนาคม

2.6 คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว

1. คุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ความสวยงาม ลักษณะเด่นในตัวเอง ความเก่าแก่ทางประวัติความเป็นมา ความสำคัญทางลัทธิความเชื่อและศาสนา บรรยากาศ สภาพภูมิทัศน์ทางธรรมชาติ และวิถีชีวิตโดยรอบ เป็นต้น

2. สภาพการเข้าถึง ได้แก่ สภาพของเส้นทาง ลักษณะการเดินทางใช้วิธีใด ระยะทางจากตัวเมืองไปยังแหล่งท่องเที่ยว เป็นต้น

3. สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พักแรม ร้านอาหารเครื่องดื่ม สถานบริการต่างๆ ระบบไฟฟ้า ประปา โทรศัพท์ สถานรักษาพยาบาล และการรักษาความปลอดภัย เป็นต้น
4. สภาพแวดล้อม ได้แก่ สภาพทางกายภาพ สภาพอากาศ กลิ่น เสียง คว้น ระบบนิเวศ รวมทั้งสภาพอื่นๆของแหล่งท่องเที่ยวและบริเวณใกล้เคียง
5. ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว ได้แก่ ข้อจำกัดทางพื้นที่ ข้อจำกัดทางการบริการ สาธารณูปโภค และปัญหาความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว เป็นต้น
6. ความมีชื่อเสียงในปัจจุบัน ได้แก่ ความเป็นที่รู้จักแพร่หลายของแหล่งท่องเที่ยว จำนวนนักท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง

2.7 ศักยภาพของการพัฒนาการท่องเที่ยว

ศักยภาพของการพัฒนาเป็นพื้นฐานสำคัญที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและง่ายต่อการดำเนินการให้บรรลุผล จากสภาพแวดล้อมโดยทั่วไปของชายฝั่งทะเลหัวหินทำให้เห็นศักยภาพที่สูงต่อการพัฒนา อันเกิดจากความได้เปรียบของระยะทางที่อยู่ใกล้กรุงเทพฯตามแนวถนนเพชรเกษม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง ประกอบกับสภาพภูมิประเทศที่หลากหลายและสวยงามตามธรรมชาติ ภูมิอากาศที่เหมาะสมตลอดจนศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่มีคุณค่ามากมาย อันเนื่องมาจากเป็นพื้นที่ที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานจึงมีการขยายตัว (เรื่องฤทธิ์ กิตติวิทยาพงศ์, 2540 อ้างใน บุปผา, 2544)

นอกจากนี้ ไศรยา หอมชื่น, 2539 อ้างใน บุปผา, 2544 ได้สรุปว่าความเคลื่อนไหวด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศต่างๆ โดยกล่าวถึงการตั้งมูลนิธิเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประเทศนามิเบีย โดยเมื่อเดือนเมษายน – พฤษภาคม 2538 ประเทศนามิเบียได้จัดตั้งมูลนิธิเพื่อการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศขึ้นหลังจากที่มีการพัฒนาเบื้องต้นมา 1 ปี และกระทรวงสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวได้จัดสัมมนาเชิงปฏิบัติการระดับชุมชน ติดตามด้วยการสัมมนาระดับชาติในเรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก World Wildlife Fund – US การสัมมนาเชิงปฏิบัติการระดับชุมชนจัดขึ้นเมื่อวันที่ 24-28 เมษายน 2538 ณ เมือง Wereldsend แนวคิดการสัมมนาระดับชุมชนนี้ก็ได้้นำเข้าพิจารณา ซึ่งมีผู้รัฐบาล ตัวแทน NGOs ตัวแทนบริษัททัวร์ และตัวแทนชุมชนเข้าร่วม ผลการสัมมนา : ประชากรในชนบท (คนใน

พื้นที่) ของนามิเบียซึ่งมีความใกล้ชิดกับชุมชนมากที่สุด ควรมีบทบาทโดยตรงในการสร้างแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในเชิงนิเวศเพื่อให้เกิดผลประโยชน์กับคนในท้องถิ่นเอง นโยบายของรัฐบาลนามิเบียก็กำหนดชัดเจนว่า ต้องเป็นการพัฒนาแบบยั่งยืนและผลประโยชน์สูงสุดจะต้องตกอยู่กับชุมชนท้องถิ่น และได้กล่าวถึง Australia National Ecotourism Program ว่า เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน 2538 ซึ่งเป็นวันสิ่งแวดล้อมโลก รัฐมนตรีซึ่งดูแลการท่องเที่ยวของออสเตรเลียมีวัตถุประสงค์เพื่อขยายโอกาสให้นักท่องเที่ยว ทั้งชาวต่างชาติและชาวออสเตรเลียเองได้สัมผัสและเรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติของออสเตรเลีย ขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างแรงสนับสนุนที่สำคัญในการจัดการและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ตัวอย่างโครงการใหม่ๆที่ได้รับเงินสนับสนุนภายใต้ National Ecotourism Program เช่น

- การจัดพิมพ์หนังสือ The Regional Ecotourism Handbook ที่ให้ข้อมูลแก่ชุมชนภูมิภาคต่างๆ เกี่ยวกับการวางแผนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อย่างมีประสิทธิภาพ
- การทำวิจัยและวางแผนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยผ่านการศึกษาการให้อำนาจแก่ชุมชน
- การหาระบบพลังงานใหม่ๆ สำหรับแหล่งท่องเที่ยวแบบ Eco ที่อยู่ห่างไกล เช่น ใช้พลังงานแสงอาทิตย์
- การก่อสร้างสถานที่ตั้งแคมป์พักแรมสำหรับนักท่องเที่ยวในชุมชน Angatia Atal ซึ่งนักท่องเที่ยวจะได้เรียนรู้วิถีชีวิตของชาวบอริจินิส
- การพัฒนากลยุทธ์สำหรับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

2.8. แนวคิดที่เกี่ยวกับการวิเคราะห์ SWOT Analysis

การวิเคราะห์ SWOT เป็นวิธีการหรือเครื่องมือที่ช่วยในการวางแผนกลยุทธ์ที่รู้จักและใช้กันอยู่อย่างแพร่หลายในกิจการและลักษณะงานต่างๆ (นันทิยา และณรงค์, 2544 อ้างใน สมคะเน, 2544) ได้แก่ งานพัฒนาชุมชนชนบท เช่น การใช้ SWOT วางแผนกลยุทธ์ของกลุ่มเครดิตยูเนียน การวางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจในอเมริกา ซึ่งช่วยให้ผู้นำชนบทเข้าใจศักยภาพทางเศรษฐกิจของชนบท และตัดสินใจดึงเงินทุนจากภายนอกเพื่อการลงทุนได้อย่างถูกต้อง การวางแผนกลยุทธ์ที่ใช้ได้กับธุรกิจขนาดเล็กรวมทั้งธุรกิจขนาดจิ๋วที่ทำอยู่กับที่บ้านตลอดจนการวางแผนอาชีพส่วนบุคคล นอกจากนี้การวิเคราะห์ SWOT ยังใช้เป็นเครื่องมือการตรวจสอบงาน ตรวจสอบเรื่องต่างๆ

ขององค์กร การเสนอรายงานในการตรวจสอบการตัดสินใจดำเนินงานขององค์กร เป็นต้น ขณะเดียวกันการวิเคราะห์ SWOT ยังใช้เป็นเครื่องมือปรับปรุงกันทำงานเป็นทีม การศึกษาตนเองของเยาวชนในโครงการเยาวชน หรือกระทั่งใช้ในการดำเนินชีวิตในครอบครัว เช่น การวางแผนพัฒนาด้านต่างๆของบุตร เป็นต้น

องค์ประกอบหรือประเด็นที่สำคัญของเทคนิค SWOT Analysis ในการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกที่มีผลต่อหน่วยงาน (ปรีดี, 2539 อ้างใน สมคะเน, 2544) ได้แก่

1. “ S ” มาจากคำว่า “ STRENGTH ” คือ “ จุดแข็ง ” หรือจุดเด่นที่เสริมสร้างให้หน่วยงานเข้มแข็งขึ้น หรือความสามารถและสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นบวก ซึ่งองค์กรนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงาน (Hutanuwatr, 1998 อ้างใน สมคะเน, 2544) เช่น สหกรณ์โคนมแม่โจ้มีความสัมพันธ์ภายในองค์กรค่อนข้างดีมีความสนใจยอมรับเทคโนโลยีใหม่ ทั้งนี้ยังมีที่ปรึกษาที่มีความเชี่ยวชาญด้านโคนม เมื่อมีเทคโนโลยีใหม่ หรือองค์ความรู้ใหม่ด้านเทคนิคการเลี้ยงโคนมเกิดขึ้นที่ปรึกษาก็จะคอยให้ข้อมูลใกล้ชิดทำให้สมาชิกสามารถพัฒนาเทคนิควิธีการเลี้ยงโคนมสูงขึ้นไปอีกระดับหนึ่ง (ไพบูลย์, 2542 อ้างใน สมคะเน, 2544)

2. “ W ” มาจากคำว่า “ WEAKNESS ” หมายถึง “ จุดอ่อน ” ของหน่วยงาน อาการป่วยของหน่วยงาน หรือหมายถึงสถานการณ์ภายในองค์กรที่เป็นลบและด้อยความสามารถ ซึ่งองค์กรไม่สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการทำงานเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ (Hutanuwatr, 1998 สมคะเน, 2544) อาจจะมีบางส่วนบางองค์ประกอบที่กระทบต่อหน่วยงานแล้วหน่วยงานยังคงอนุรักษ์ หรือยืนยันทนไม่เปลี่ยนแปลงท่าที เช่น ทศนคติของคนมหาดไทยบางส่วนที่ยึดติดกับการรวมอำนาจ ในขณะที่สภาพแวดล้อมภายนอกเข้าสู่ความเป็นประชาธิปไตย ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจ อธิปไตยที่จะเป็นผู้คิดตัดสินใจลงมือแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

3. “ O ” มาจากคำว่า “ OPPORTUNITY ” หมายถึง “ โอกาส ” ที่หน่วยงานจะได้รับการพัฒนาไปอย่างต่อเนื่อง หรือปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่เอื้ออำนวยให้การทำงานขององค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ (Hutanuwatr, 1998 อ้างใน สมคะเน, 2544) ทั้งนี้โอกาสจะเป็นความพร้อมและศักยภาพของบุคลากร บุคลากรที่ดีมีความรู้มีคุณภาพมีความสามารถ และมีการฝึกอบรมเพิ่มพูนความรู้ด้านต่างๆอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ เป็นโอกาสที่จะสร้างงานและพัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์กรชุมชนให้เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

4. “ T ” มาจากคำว่า “ THREAT ” หมายถึง ข้อจำกัด แรงกดดัน หรืออันตรายที่บั่นทอนความเจริญก้าวหน้าของหน่วยงาน หรือปัจจัยและสถานการณ์ภายนอกที่ขัดขวางการทำงานขององค์กรไม่ให้บรรลุวัตถุประสงค์ (Hutanuwatr, 1998 อ้างใน สมคะเน, 2544) ซึ่งเป็นเรื่องที่หน่วยงานจะต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน เช่น สมาชิกผู้เลี้ยงโคนมแม่โจ้มีพื้นที่การเลี้ยงโคนมจำกัดและที่ดินมีราคาแพงไม่สามารถขยายพื้นที่การเลี้ยงออกไป ทำให้สมาชิกถูกจำกัดศักยภาพในการที่จะขยายขนาดของฟาร์มเพื่อเพิ่มผลผลิตและมีผลกระทบต่อสมาชิกสหกรณ์ในด้านของธุรกิจสหกรณ์โดยตรง รายได้ที่สหกรณ์ควรจะขยายได้จากธุรกิจรวบรวมนํ้านมก็จะคงอยู่ขนาดเดิมไม่ค่อยจะเกิดความเคลื่อนไหวมากนัก (ไพบูลย์, 2542 อ้างใน สมคะเน, 2544)

2.9 เงื่อนไขและข้อจำกัดของกระบวนการวิเคราะห์ SWOT

นันทิยา และณรงค์, 2543 อ้างใน สมคะเน, 2544 ได้กล่าวถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดของกระบวนการวิเคราะห์โดยเทคนิค SWOT Analysis ไว้ดังนี้

1. การตระหนักถึงความต้องการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญของผู้นำ

หากผู้นำกลุ่มไม่มีความต้องการความเปลี่ยนแปลง หรือพัฒนากลุ่มด้วยสาเหตุใดก็ตามผู้นำจะไม่ให้ความร่วมมือหรือไม่สนใจเท่าที่ควร การดำเนินกระบวนการวิเคราะห์ โดยเทคนิค SWOT Analysis จะเป็นไปได้ยาก และจะไม่เกิดประโยชน์แต่อย่างใด

2. ความสามารถมองการณ์ไกลของผู้นำและการเสริมข้อมูลจากวิทยากรภายนอก

การมองการณ์ไกลเป็นทั้งเงื่อนไขและขีดจำกัดของผู้เข้าร่วม หากผู้นำมีโอกาสศึกษาดูงานพูดคุย จะทำให้มีการพัฒนาความสามารถในการคิดและยอมรับการเปลี่ยนแปลงทางความคิด ซึ่งความสามารถดังกล่าวเป็นเงื่อนไขสำคัญทำให้กระบวนการวิเคราะห์ SWOT มีประสิทธิภาพ แต่ก็พบว่าความรู้ ข้อมูลที่มีอยู่นั้นไม่เพียงพอต่อการคาดการณ์โอกาส และอุปสรรคที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สิ่งนี้จึงเป็นข้อจำกัด ดังนั้นการจัดกระบวนการเสริมข้อมูลจึงเป็นเงื่อนไขประการหนึ่ง ทั้งนี้สามารถกระทำโดยการเชิญวิทยากรมาให้ความรู้และข้อมูล

3. ความสอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมชนบท

กระบวนการวิเคราะห์ SWOT ต้องถูกดัดแปลงให้มีความสอดคล้องกับบริบทสังคมวัฒนธรรมชนบทในด้านภาษา ช่วงเวลา สถานที่ สถานภาพหญิงชาย ความคุ้นเคย และความเป็นอาชีพเกษตรกร ซึ่งบริบทเหล่านี้้อาจกลายเป็นข้อจำกัดของกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ได้

4. ผู้เข้าร่วมและจำนวน

เงื่อนไขการเลือกบุคคลเป็นผู้เข้าร่วมต้องอ้างอิงอยู่ในหลักการ “คนทำ คือ คนกำหนด และคนกำหนด คือ คนทำ” จำนวนผู้เข้าร่วมที่มีความเหมาะสมต่อกระบวนการวิเคราะห์ SWOT ควรจะมีจำนวน 10-15 คน เพราะกระบวนการ SWOT ต้องการการอภิปรายและการใช้ความคิด

5. การป้องกันตนเอง

ผู้เข้าร่วมรู้และต้องยอมรับว่าตนเองหรือกลุ่มมีจุดอ่อน แต่มักพิจารณาว่าจุดอ่อนบางประการไม่มีผลต่อกลุ่ม ทั้งนี้เพราะต้องการรักษาภาพพจน์ของกลุ่ม ซึ่งวิธีที่อาจลดการป้องกันตนเองได้คือ คนในกลุ่มหรือองค์กรเป็นผู้กระทำกระบวนการ SWOT เอง ซึ่งอาจทำให้กระบวนการ SWOT มีประสิทธิภาพมากขึ้น

6. ความยากซึ่งเกิดจากตัวกระบวนการ

ความยากของกระบวนการ SWOT ที่สำคัญมี 3 ประการ คือ

1. การค้นหาจุดอ่อนและจุดแข็งที่เป็นจริงและถูกต้อง หากการระบุจุดอ่อนและจุดแข็งคลาดเคลื่อนไปจะทำให้กลยุทธ์ที่ได้ผิดพลาด

2. การคาดการณ์โอกาสและอุปสรรคให้ได้ใกล้เคียง เพราะการคาดการณ์ได้ดีต้องมีข้อมูลที่กว้างขวางและสะสมมานานพอสมควร

3. ความเข้าใจอย่างลึกซึ้งถึงความสัมพันธ์ระหว่างจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค

7. ความต้องการทีมดำเนินการกระบวนการวิเคราะห์ SWOT

เนื่องจากกระบวนการ SWOT เป็นสิ่งที่ยากและใหม่สำหรับเกษตรกร ดังนั้นทีมดำเนินงานควรมีความสัมพันธ์เข้าใจลักษณะหรือธรรมชาติของกลุ่มเกษตรกรหรือองค์กรชาวบ้าน และควรมีความรู้เกี่ยวกับธุรกิจ โดยเฉพาะธุรกิจขององค์กรธุรกิจชุมชนนั้นๆ

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.10.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยว

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวนี้มีผู้วิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ท่าน คือนิฐริน (2540) ได้ทำการศึกษาศักยภาพและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุทยานแห่งชาติภูจองนายอย จังหวัดอุบลราชธานี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพของอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และศึกษาแนวทางในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าอุทยานแห่งชาติภูจองนายอยมีศักยภาพด้านพื้นที่ธรรมชาติที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศและด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนสูง เหมาะสมต่อการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ส่วนด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เป็นสิ่งแวดล้อมศึกษามีศักยภาพปานกลาง และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวมีศักยภาพต่ำ นอกจากนี้ ทศภรณ์ (2544) ได้ทำการศึกษาแนวทางการพัฒนาโป่งเดือด อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของพื้นที่บริเวณ โป่งเดือด และสถานการณ์การท่องเที่ยวเชิงนิเวศจากอดีตถึงปัจจุบัน สรุปได้ว่า โป่งเดือดยังไม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศเพราะมีองค์ประกอบหลักไม่ครบ 4 ประการตามแนวความคิดเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ กล่าวคือ 1. ด้านพื้นที่ 2. ด้านการจัดการ 3. ด้านกิจกรรมและกระบวนการ 4. ด้านการมีส่วนร่วม ยังมีงานวิจัยของ นครินทร์ (2545) ได้ทำการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่: พัฒนาการ รูปแบบการจัดการ และศักยภาพในการพัฒนาที่ยั่งยืน มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาถึงพัฒนาการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ 2) เพื่อศึกษาถึงรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) เพื่อศึกษาถึงศักยภาพในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่าพัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ นั้นมีการพัฒนาอยู่ในระยะเริ่มต้น โดยสามารถแบ่งพัฒนาการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ออกเป็น 2 ช่วงเวลา ได้แก่ ช่วงก่อนเกิดแนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ปี พ.ศ. 2520-2536 ที่หน่วยงานจากทางภาครัฐเริ่มเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม รวมถึงการท่องเที่ยวเริ่มเข้ามามี

ผลกระทบต่อชุมชนท้องถิ่น และช่วงเริ่มส่งเสริมและพัฒนาแนวความคิด ปี พ.ศ. 2536-2544 ที่แนวความคิดการท่องเที่ยวเชิงเริ่มได้รับความสนใจจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน นำมาปฏิบัติใช้ในพื้นที่อำเภอแม่แจ่ม โดยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่พบในพื้นที่จะมีอยู่ 2 รูปแบบหลักๆ ได้แก่ 1. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการสร้างตลาดการท่องเที่ยว หรือการท่องเที่ยวทัวร์ป่า และ 2. รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการนำเสนอธรรมชาติควบคู่ไปกับการให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ โดยรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการสร้างตลาดการท่องเที่ยวนั้น อีกนัยหนึ่งก็คือรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวประเภททัวร์ป่าที่เป็นรูปแบบเก่าแก่ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่พบเป็นส่วนใหญ่ในพื้นที่ศึกษาในปัจจุบัน ส่วนรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เน้นการนำเสนอธรรมชาติควบคู่ไปกับการให้ความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นั้น เป็นรูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวที่ได้มีการพยายามปรับเปลี่ยนลักษณะกิจกรรมการท่องเที่ยวประเภททัวร์ป่าที่มีอยู่มาเสริมหลักการของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเข้ามาใช้บรรจุเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนำเที่ยวเพื่อเป็นจุดขายในการดึงดูดกลุ่มลูกค้าที่สนใจเฉพาะด้าน สอดคล้องกับอุไรวรรณ (2545) ได้ทำการศึกษาศักยภาพในการพัฒนาสวนพฤกษศาสตร์วรรณคดีภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศของสวนพฤกษศาสตร์วรรณคดีภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า สวนพฤกษศาสตร์ฯ มีศักยภาพเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับปานกลางในด้านความดึงดูดใจ สิ่งอำนวยความสะดวก การเข้าถึง และความสามารถในการรองรับของพื้นที่ในกรณีของปัญหา/ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ การบุกรุกพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ การทำลายทรัพยากรในพื้นที่โดยนักท่องเที่ยว ความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยว ความไม่เพียงพอด้านสาธารณูปโภค ความสกปรกจากปริมาณขยะ/สิ่งปฏิกูลที่มากขึ้น การมั่วสุมและการทะเลาะวิวาทของนักท่องเที่ยววัยรุ่นในพื้นที่นั้น นักท่องเที่ยวเห็นด้วยในระดับปานกลางว่าอาจมี ปัญหา/ผลกระทบดังกล่าวเกิดขึ้นในอนาคต โดยทัศนคติใช้การสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูลกลุ่มตัวอย่าง ส่วนอีก 3 ท่านใช้แบบสอบถามในการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งทั้ง 4 ท่านสอบถามถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับศักยภาพในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่งมีประเด็นที่เหมือนกัน คือ 1) ศักยภาพในด้านพื้นที่ โดยสอบถามถึงลักษณะทางกายภาพ ความเป็นมา และลักษณะประชากรของพื้นที่ 2) องค์กรประกอบและการจัดการสิ่งแวดล้อม โดยสอบถามถึงสิ่ง

ดึงดูดใจในการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก และสภาพการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว และ 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยว โดยสอบถามการเข้ามามีบทบาทในด้านการจัดการ การบริหารการท่องเที่ยวของชุมชนในพื้นที่ โดยทัศนภรณ์นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่ม ตัวอย่างมาวิเคราะห์ด้วยวิธี SWOT Analysis ส่วนอีก 3 ท่านนำข้อมูลที่ได้จากการตอบ แบบสอบถามของกลุ่มตัวอย่างมาทำการวิเคราะห์โดยใช้การประเมินค่าแบบแบ่งชั้น

2.10.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรนี้มีผู้วิจัยที่เกี่ยวข้องอยู่ 4 ท่าน คือนงเยาว์ (2544) ที่ได้ทำการศึกษาศักยภาพของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพและความพร้อมของศูนย์ฯ ในสภาพปัจจุบัน และเสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการที่เหมาะสมต่อศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ เพื่อให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรที่ยั่งยืน โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง คือ นักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและนักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ ผู้ศึกษาได้ กำหนดใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลสำหรับกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 กลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามที่เหมือนกัน และวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรม SPSS for Window และได้แบ่งการ วิเคราะห์ออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ 1) ความถี่และการแจกแจงร้อยละ เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพ 2) การวัดแบบแบ่งชั้นโดย กำหนดค่าความสำคัญ 5 ระดับ คือ 5 4 3 2 และ 1 โดยมีความหมายว่า มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด เป็นการวิเคราะห์ความพร้อมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับ ความดึงดูดใจและความสวยงามของแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวก ด้านความสะดวกในการเดินทาง และวิเคราะห์ข้อมูลด้านความ คิดเห็นต่อผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นต่อแหล่งท่องเที่ยว โดยมีประเด็นคำถามเกี่ยวกับ ข้อจำกัดของ พื้นที่ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว และปัญหาที่อาจจะเกิดผลกระทบโดยตรงต่อแหล่งท่องเที่ยว ผลการศึกษาพบว่าศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้มีความพร้อมในระดับมากในด้าน ความดึงดูดใจและความสวยงาม และด้านความสะดวกในการเข้าถึง สำหรับด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านบุคลากร การจัดการในพื้นที่ และด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น มีความ

พร้อมในระดับปานกลาง ทั้งนี้ในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรนั้นอาจมีผลกระทบสูงต่อความสามารถในการรองรับของพื้นที่ และมีผลกระทบพอสมควรต่อข้อจำกัดของพื้นที่ที่อาจเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว ส่วนปัญหาที่อาจเกิดขึ้นต่อพื้นที่โดยตรงนั้นอยู่ในระดับปานกลาง นอกจากนี้ผู้ศึกษาได้เสนอแนะให้มีการวางแผนการบริหารจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่อยู่บนพื้นฐานของการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นสำคัญ สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวัลย์และ วิสุทธี (2550) ได้ทำการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของตำบลเขาวง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อ 1) วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคในการพัฒนาเป็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร 2) เพื่อกำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของตำบลเขาวง 3) เพื่อกำหนดบทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรให้สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของตำบลเขาวง ผลการศึกษาสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกของตำบลเขาวง สรุปได้ว่า จุดแข็งของตำบลเขาวง ด้านทรัพยากรการท่องเที่ยว คือ สภาพพื้นที่ที่เหมาะสมแก่การทำเกษตร ปลูกผลไม้ได้หลากหลายประเภทผลผลิตที่ได้มีคุณภาพและมีจำหน่ายตลอดปี และมีแหล่งท่องเที่ยวสำคัญใกล้เคียงเช่น เขื่อนรัชชประภา อุทยานแห่งชาติเขาสก จุดอ่อนของตำบลเขาวง คือ ประชาชนยังขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยว เช่น การบริการ การต้อนรับ ฯลฯ เกษตรกรไม่มีเวลาเข้าร่วมกิจกรรม และยังไม่มิจิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ โอกาสของตำบลเขาวง คือ การส่งเสริมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวใหม่และเน้นให้ชุมชนมีส่วนร่วมตามนโยบายของกระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา นโยบายการค้าเสรีทำให้มี โอกาสเปิดตลาดการค้าผลิตผลทางการเกษตรและการท่องเที่ยว การให้ความสำคัญเรื่องการท่องเที่ยวของทุกภาคส่วน และความมีศักยภาพของสถาบันการศึกษาในท้องถิ่นที่จะผลิตบุคลากรด้านการท่องเที่ยว อุปสรรคของตำบลเขาวง คือ ขาดการสนับสนุนส่งเสริมจากหน่วยงาน เช่น เรื่องความรู้ด้านการเกษตร สาธารณูปโภคพื้นฐาน และชุมชนขาดความเข้มแข็ง ยังมีงานวิจัยของ วรพล (2544) ได้ทำการศึกษาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระบบเหมืองฝายของภูมิปัญญาชาวบ้าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยอีค่าง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวทางการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการจัดทำระบบเหมืองฝายกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ตลอดจนการศึกษาความพร้อมของชุมชนท้องถิ่น หมู่บ้านห้วยอี

ค่าง ตำบลแม่วิน อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อการเสนอแนะแนวทางการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบยั่งยืน พบว่าหมู่บ้านห้วยอีค่างเป็นหมู่บ้านของชาวกระเหรี่ยงสะกอที่มีความเข้มแข็งในการดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของวัฒนธรรมแบบดั้งเดิม มีความเชื่อ พิธีกรรม และภูมิปัญญาเกี่ยวกับน้ำเพื่อการทำการเกษตรในแบบยังชีพ และเศรษฐกิจ ที่สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบยั่งยืนได้ แต่ธุรกิจนำเที่ยวในเขตพื้นที่ตำบลแม่วินส่วนใหญ่ไม่ได้ให้ความสนใจในการเดินทางมาเที่ยวชมมากนัก เนื่องจากระบบของการบริหารจัดการของชุมชนท้องถิ่นยังไม่เข้มแข็ง ขาดงบประมาณและขาดความเข้าใจในระบบของการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ซึ่งวรพลกับกมลวัลย์และ วิสุทธิณีได้ทำการศึกษาโดยใช้การรวบรวมข้อมูล ทักษะภูมิ และการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง ส่วนนางเยาว์ใช้แบบสอบถามในการสอบถามกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งทั้ง 4 ท่านสอบถามถึงประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตร คือ 1) ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ โดยศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม 2) ความพร้อมของพื้นที่ในการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยศึกษาถึงสิ่งอำนวยความสะดวก ความดึงดูดใจ ความสวยงามของพื้นที่ และความสะดวกของการเดินทาง 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร และ 4) ปัญหาอุปสรรค โดยศึกษาข้อจำกัดของพื้นที่ที่อาจจะเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว และปัญหาที่อาจจะเกิดผลกระทบโดยตรงต่อแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล นางเยาว์ทำการวิเคราะห์ศักยภาพของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ฯ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรโดยการวัดแบบแบ่งชั้น ส่วนกมลวัลย์และ วิสุทธิณีได้ทำการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงเกษตรแบบมีส่วนร่วมของตำบลเขาวาง ด้วยการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอกองค์กรและเมทริกซ์ TOWS และวรพลได้ทำการวิเคราะห์การท่องเที่ยวเชิงเกษตรในระบบเหมืองฝายของภูมิปัญญาชาวบ้าน: กรณีศึกษาหมู่บ้านห้วยอีค่าง ด้วยวิธีการพรรณนา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการเก็บรวบรวมในแต่ละครั้งทำการจัดหมวดหมู่ พร้อมกับการพิจารณาถึงความสมบูรณ์ของข้อมูลด้วยการเปรียบเทียบกับกรอบแนวคิดในการศึกษาและวัตถุประสงค์ของการวิจัย